

Als weduwe ben je onzichtbaar en dus kan je ook niet meer falen

Als vrouw moet je je hele leven van alles: er goed uitzien, carrière maken, werk en zorg combineren. En dan ... word je weduwe. Een weduwe heeft een onbestemde positie. Dat is vervreemdend, maar ook bevrijdend, schrijft journalist en historicus Mirjam Janssen uit eigen ervaring.

MIRJAM JANSSEN

Soms verandert je perspectief in één keer. Het overkwam mij toen ik weduwe werd. Als ik honderd jaar eerder was geboren, had ik me in het zwart moeten kleden, een sluier moeten dragen en geen plezier mogen maken. Dat is gelukkig niet meer zo, maar er is weinig voor in de plaats gekomen. Na het officiële afscheid zijn er geen gebruiken of herdenkingsmomenten meer. Weduwen hebben in deze samenleving een onbestemde positie en dat maakt hen onzichtbaar. Al kan dat tegelijk een ontsnapping zijn, merkte ik.

Maar eerst het begin, want ook dat was ongrijpbaar. Ik voelde al weken, misschien al maanden, dat mijn man ziek was. Hij wist het ook, tenminste, dat denk ik. Instinct bedriegt niet. Toch spraken we er nauwelijks over. Want wat je niet benoemt, wat je niet kunt aanwijzen, bestaat niet. Een schaduw kroop over ons bestaan, maar alleen wijzelf namen die waar. Voor anderen ging ons leven gewoon door. Ik kreeg lovend commentaar op een les die ik had gegeven, terwijl ik het gevoel had dat ik vanachter glas had staan schreeuwen. Onderweg naar huis verloor ik mijn evenwicht en viel hard op een stenen trap. Ik zag het als een waarschuwing: ik was mijn vermogen om gevaar af te wenden kwijtgeraakt.

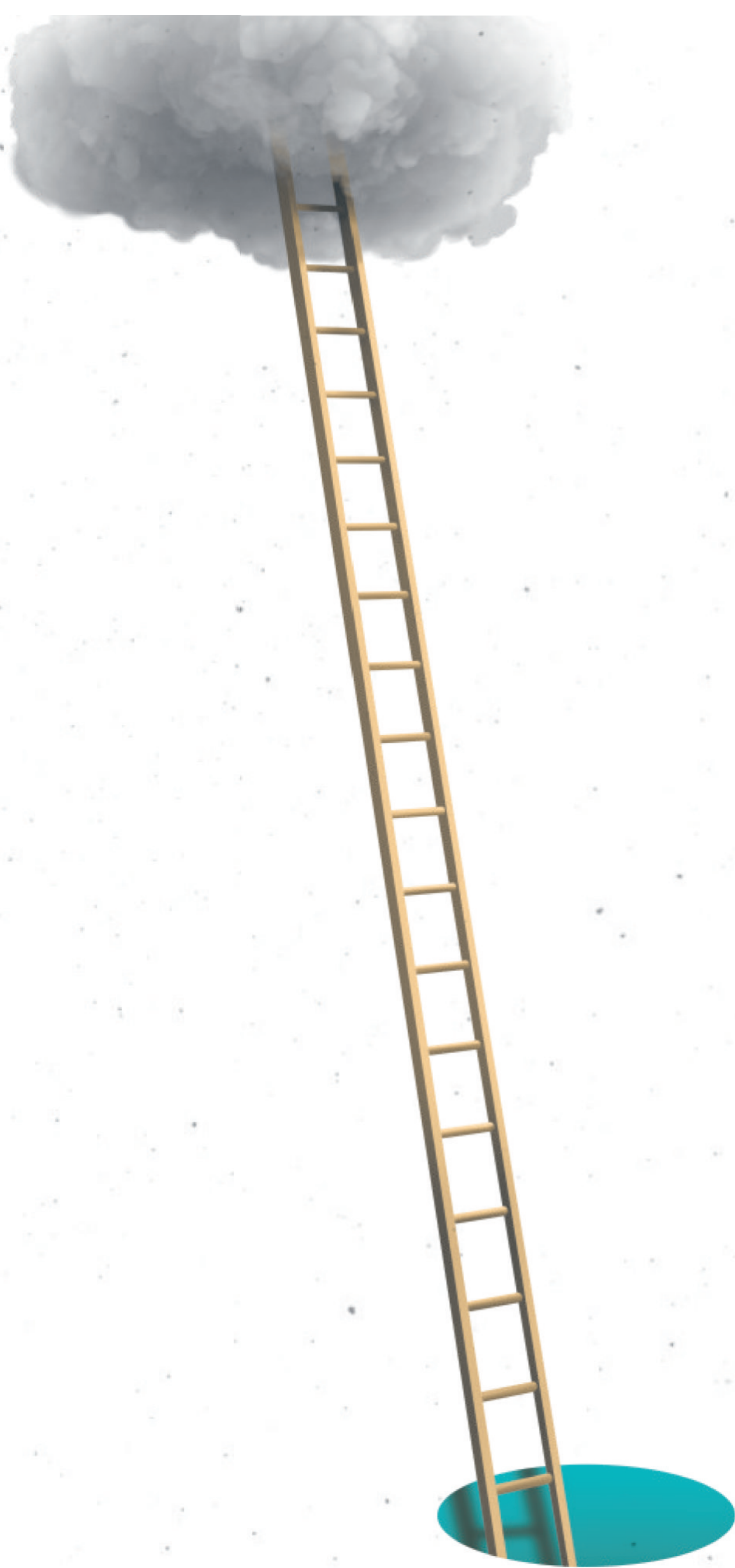
Op een vrijdag ging mijn man eindelijk naar de dokter. Er werd bloed afgenomen, na het weekend zouden we meer horen. Wankelend liep hij door het huis. Ik durfde hem nauwelijks alleen te laten, toch ging ik even met de trein op en neer naar een afspraak, want dan kon ik rustig nadenken. Er schoot me een lied te binnen dat mijn kinderen en katten vroeger vreselijk vonden; als ik het draaide, verlieten ze steevast de kamer. Maar *Um Mitternacht*, op muziek gezet door Gustav Mahler en vertolkt door Kathleen Ferrier, trof precies mijn stemming. Ferrier zingt hoe ze 's nachts omhoog kijkt naar de hemel, op zoek naar een teken. Maar dat komt niet; het heelal staat onverschillig tegenover de mensen. En dan — pauken, trompetten en hoorns — breekt ze. Overrompeld, bijna huilend besluit ze haar lot in handen te geven van de heerser over dood en leven. Terwijl ik naar buiten staarde door het raam van de treincoupé, wist ik dat de strijd was begonnen, ontkennen hielp niet meer.

Het lot

De volgende dag kregen we de uitslag en die was inderdaad niet goed. Mijn man werd opgenomen in het ziekenhuis en moest allerlei onderzoeken ondergaan. Na elke test bleven we met z'n tweeën achter, terwijl de artsen en de verpleegkundigen zich terugtrokken voor overleg. De dagen daarop volgden meer onderzoeken. Het doodvonnis werd uitgesproken door drie artsen met een mondkapje voor. Dat we geen idee hadden hoe ze eruitzagen, paste op een wrange manier wel bij de situatie. Het illustreerde de willekeur waarmee het lot om zich heen maait.

Daarna stortte mijn man verder in en kromp de wereld ineen tot een ziekenhuiskamer. Wat was nog van belang? Een aangereikt flesje water, een omhelzing, een nieuwe infuuszak, nog een omhelzing. Als ik even naar huis liep om te eten of spullen op te halen hoorde ik niets. Ik wandelde onder een stolp over straat. Ik vroeg me af of ik in die rare zwijgzame

ILLUSTRATIE: ISTOCK/FD STUDIO

Er zijn geen beleidsmakers die zich met weduwen bemoeien en hen met statistieken bestoken

weken daarvoor, weken waarin het was alsof we ruzie hadden, niet meer had moeten aandringen. Was hij nog te red- den geweest als hij eerder naar de dokter was gegaan? Hadden we de schizofrenie van de laatste periode dan nog kunnen helen? Ik zocht naar een manier om de tijd terug te draaien, maar hij werd alleen maar zieker. De laatste nacht waakten de kinderen en ik bij hem. We luisterden in het donker naar zijn ademhaling, tot die stopte.

Omdat mijn man niet kerkelijk was, moesten we zelf bedenken hoe we afscheid namen. Tijdens de voorbereiding van de crematie draaiden we zijn lievelingsmuziek en bekeken we foto's. Talloze herinneringen kwamen terug. Aan een wandeling door Lissabon op een zomeravond, een ruzie over bouillonblokjes, het geduld waarmee we onze eerste kat leerden apporteren, een fietstocht langs de koolzaadvelden in Groningen. En aan de jaren waarin de kinderen opgroeiden en we weinig anders deden dan werken en zorgen — en hoe tevreden we waren in de regelmaat van de dagen. Ik kon dwars door de lagen van mijn geheugen vallen, ik overzag het allemaal, ik was alle personen die ik was geweest tegelijk. Het heden was heel klein en de toekomst bestond niet. En ik leerde wat ik altijd had geweten, dat elk gelukkig einde tijdelijk is.

Na de crematie wilde ik maar één ding: mijn man vertellen wie er allemaal op zijn afscheid waren gekomen. Het was hartstikke druk! Zelfs vroegere burens, vrienden van lang geleden en heel veel collega's kwamen hun medeleven betuigen. Met allerlei mensen moesten we echt weer eens afspreken.

Twee dagen later gingen de kinderen terug naar hun eigen leven en was ik alleen. Ik dacht aan mijn man en aan andere doden die ik had gekend. Jarenlang gingen we op visite bij mijn vader in een serviceflat, waar allemaal stokoude mensen woonden. Tachtigers, negentigers, die werden bezocht door kinderen die zelf al met pensioen waren. De eeuwigheid leek daar te bestaan. Toen mijn vader op zijn 85ste dan toch stierf — als laatste van onze ouders — voelde ik me bedreigd: mijn man en ik waren definitief een generatie opgeschoven. Wij waren nu aan de beurt, maar ik hield me vast aan de gedachte dat we statistisch gezien zeker nog 20, 25 jaar voor de boeg hadden. De gure wind uit het heelal zou voorlopig niet onze kant op blazen.

Toen dat toch gebeurde en de man naast mij werd getroffen, werd ik banger dan ooit. Nog één ronde en er zouden bloemen en muziek voor mijn crematie worden uitgezocht. Dat besef verlamde me; ik durfde niets te veranderen en aanvankelijk zelfs zijn spullen niet op te ruimen. Als die verdwenen, was hij nog verder weg. Bovendien beschermden ze me. Als ik reuring veroorzaakte, herinnerde ik de dood er misschien aan dat hij nog een

klusje moest afmaken, want ik kon niet verklaren waarom mijn man was gestorven en ik niet. Misschien was het wel een vergissing die moest worden hersteld.

Op zoek naar een begraafplaats voor zijn urn kwam ik op een plek waar ik bijna twintig jaar eerder was geweest. Het was toen een koude dag begin april, we moesten allemaal een blauwe bloem meebrengen, omdat blauw de lievelingskleur was van het 3-jarige meisje dat er werd begraven. Het kostte me moeite het graf terug te vinden: de steen was aangevreten door het weer, de planten verdord. Ik begreep het niet. Het verdriet was zo groot geweest, de moeder zo bang dat haar andere kinderen ook iets zou overkomen, maar ze bezochten het graf duidelijk niet meer. Het leven was verdergegaan.

Daar kan ik me nog weinig bij voorstellen. Ik verkeer in een niemandsland waar de gebruikelijke bezwingen geen vat op hebben. Niet roken, niet drinken, gezond eten, op tijd naar bed — de brave adviezen van wetenschap en bestuur blijken even magisch en onlogisch als de gekte die sinds het sterven van mijn man bezit van mij heeft genomen.

Sommigen mijden me nu. Ik denk dat ze bang zijn dat ik ze besmet met mijn rampspoed. Maar de meeste mensen zijn lief en hartelijk. En opvallend: ze delen veel vaker hun eigen verhalen over de dood met me. Nabestaanden blijken verbonden door verdriet dat onzichtbaar is in de hectiek van alledag, maar dat er altijd is en slechts een klein zetje nodig heeft om tevoorschijn te komen.

Geen voorschriften meer

Het valt me ook op dat niemand oordeelt. Ik verwacht geen oplossing van anderen en niemand verwacht die van mij. We luisteren en herkennen elkaar, en dat is genoeg. Je kunt het niet fout doen en daar zit een merkwaardige opluchting in, omdat deze samenleving zoveel eist. Als vrouw voel je van jongs af aan maatschappelijke druk. Om er goed uit te zien. Om carrière te maken. Om op de juiste manier te bevalen. Om je kinderen correct op te voeden. Om werk en zorg op een verantwoorde wijze te combineren; voortdurend zijn er verwachtingen die hooguit half haalbaar zijn en telkens een gevoel van falen oproepen. Maar als je weduwe bent, valt veel sociale druk van je af, omdat er geen voorschriften meer bestaan. Ik kan doen wat ik wil, verplichtingen aangaan of afwijzen. En iedereen pikt dat op eens van me.

Diep in de put blijkt een merkwaardige vrijheid te bestaan. Er zijn geen beleidsmakers die zich met weduwen bemoeien en hen met statistieken en streefcijfers om de oren slaan. Je wordt niet lastiggevallen door ideologen, betweters of BN'ers. Je hebt alle ruimte om zonder ruis te ontdekken wat het betekent om te worden getroffen door de grillen van het lot.

En dat moet vooral zo blijven. Bespaar me de stuurgroepen, lobbyisten of overheids campagnes van beroepskakelaars. Laat weduwen lekker buiten het systeem vallen. Wat wel helpt: de vriendelijkheid van anderen. En aanvaarding van de grootsheid en de onbegrijpelijkheid van het leven. Hier in de put is het hard, maar eerlijk. Als ik naar boven kijk, is de hemel nog steeds onbewogen, toch zag ik laatst een ster schitteren.

Mirjam Janssen is historicus en journalist.

Reageren?

Uw bijdrage wordt door de redactie van Het Financieel Dagblad zeer op prijs gesteld. Stuur uw reactie naar opinie@fd.nl.